

АВАНГАРДНА АРХІТЕКТУРА СУЧАСНИХ РИНКІВ ТА ТОРГОВИХ ЦЕНТРІВ ЯК ОБ'ЄКТІВ АРТ-ДИЗАЙНУ У МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сошинський О.І., аспірант

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Анотація. Розглядається європейський досвід і принципи авангардних рішень сучасних ринків і торгових центрів.

Ключові слова: авангард, дизайн, архітектура торгових центрів.

Анотация. Сошинский А.И. Авангардная архитектура современных рынков и торговых центров как объектов арт-дизайна в городской среде. Рассматривается европейский опыт и принципы авангардных решений современных рынков и торговых центров.

Ключевые слова: авангард, дизайн, архитектура торговых центров.

The summary. Soshinskiy A.I. . Avanguard architecture of the modern markets and shopping centers as objects of art-design in the city environment.

The European experience and principles of avanguard decisions of the modern markets and shopping centers is considered.

Key words: avanguard, design, architecture of shopping centers.

Постановка проблеми. У зв'язку з розширенням мережі підприємств торгівлі у мегаполісах всіх регіонів світу (у Харкові включно) набула актуальності проблема пошуку виразних архітектурно-дизайнерських рішень цих об'єктів. Поява в країнах Європи футуристичних, нетрадиційних, небачених до цього часу в архітектурі форм будівель торгових центрів, ринків, універмагів, супермаркетів, магазинів та деяких інших за функцією громадських будівель стало підставою для проведення дискусій про межі і засоби архітектури та дизайну.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводиться в рамках науково-дослідних розробок, що реалізуються відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 20 січня 1997 р. № 37 «Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їх досягнень у промислово-комплексі, об'єктах житлової, виробничої і соціально-культурної сфери». Робота розвиває дослідження стильових тенденцій у формуванні предметно-просторового середовища, які ведуться на факультеті «Дизайн середовища» ХДАДМ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Грунтовні дослідження проблеми створення «ефективного торговельного центру» були проведені ще у 60-70 рр. ХХ ст. архітектором Віктором Грюном разом з економістом Ларрі Смітом, пізніше – Надін Беддінгтон (80-ті рр.). Серед вчених радянського періоду розвитку архітектури слід відмітити монографію А.І. Урбаха, яка присвячена критичним ринкам. Ці наукові дослідження узагальнюють стан і тенденції формування архітектурних об'єктів даного типу у відповідності з періодами розвитку будівельної індустрії і високих технологій.

Проблемні питання включення дизайнерських засобів у об'ємно-просторову композицію підприємств торгівлі розглядалися у попередніх дослідженнях фрагментарно, що стало підставою для формування **цілі даної статті**, а саме: визначення і порівняння засобів архітектури і дизайну у формуванні сучасних великомасштабних об'єктів оптово-роздрібно-торгівлі.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо головні ареали дизайну. Дизайн як сфера творчості пов'язаний з соціально-функціональними і естетичними проблемами формування предметно-просторового середовища. Як новий вид творчості він формується у першій третині ХХ століття. Для нього мало принципове значення зближення науково-технічної і художньої областей. На появу дизайну вплинуло нове відношення до процесів формування у предметно-просторовому середовищі і з'ясування ролі науки і техніки у процесах стилізаційного створення.

Поява дизайну на теренах колишнього СРСР ґрунтувалася не на потребі промислового виробництва, а на творчості художників-авангардистів, яка увійшла у предметне середовище, і на діяльності теоретиків виробничого мистецтва.

Специфіку дизайну визначили наступні складові: 1) соціальний та агітаційний зміст художньої творчості у 20-ті рр. в Росії; 2) естетичні експерименти в галузі формування авангарду; 3) орієнтація на інженерно-технічні прийоми організації предметно-просторового середовища.

На першому етапі (1917 – 1922 рр.) основними сферами дизайну були: оформлення масових дій, свят, плакат, реклама, видавничі і виставкові діяльності, сценографія. У витоків дизайну стояли художники: В.Є. Татлін, К.С. Малевич, О.М. Родченко, О.О. Веснін, Л.С. Попова, А.М. Лавинський, Л.М. Лисицький, О.О. Екстер, В.А. та Г.А. Стенберги, В.Ф. Степанова, О.М. Ган, К.К. Медуницький та інші. Дизайн характеризується поєднанням художньо-оформлювальних прийомів і художньо-конструкторських проблем.

Другий етап розвитку дизайну (1923 – 1932 рр.) обумовлений роллю соціально-типологічних і функціонально-конструктивних задач. На перший план висувається проблема організації предметного середовища у сфері виробництва, побуту і культури. Соціальне замовлення визначається у архітектурно-будівельній області та в обладнанні інтер'єрів. Творча діяльність переорієнтується саме на розробку обладнання. На цьому етапі в галузі дизайну працюють: Л. Левінська, Г. Зимін, О. Семенова, Н. Суєтін, І. Чашник.

В процесі становлення дизайну художники від експериментів з формою перейшли до архітектури. Вихід у предметний світ характеризувався площинним мисленням та інтенсивними експериментами у просторових конструкціях. Проблеми формоутворення у дизайні 20-х рр. зосереджені: 1) на пошуках у галузі геометричної форми і кольорових сполучень; 2) на виявленні матеріалу, що використовується, як у формі, так і у технології обробки поверхні; 3) на пошуках символіки форми, кольору, загальної композиції і динамізму зовнішнього виду; 4) на орієнтації на конструктивну структуру.

Однією з основ дизайну є концепція конструктивізму і робота груп ІНХУКу, ВХУТЕМАСу, ЛЕФу, ОБМОХУ. В кінці 20-х років дизайнерська школа склалася теоретично, методично та організаційно. У ВХУТЕІНі сформувалася школа підготовки дизайнерів з розгорнутою програмою.

Продуктом творчої діяльності у дизайні є оформлення предметного середовища, яке відповідає матеріальним і духовним потребам людини. У 10-20-ті рр. група художників зв'язує проблеми винаходів і техніки з художньою творчістю, чого раніше в культурі не спостерігалось. До початку ХХ ст. тенденції формоутворення в техніці і у мистецтві розвивалися автономно. Твори художників зближались з продуктом науково-технічної творчості.

С. Хан-Магомедов [1,2,4] та ряд вчених відмічають, що професійний дизайн був відсутнім у Радянському Союзі з 30-х до 50-х рр. Проблема визначення дизайну у структурі виробництва стала особливо гострою у другій половині 70-х рр. ХХ ст.

У 20-ті рр. у боротьбі з речами як приналежності побуту «виробничники» заперечували постійність предметного середовища. Річ могла відповідати тільки функціональним властивостям, і її необхідність не обмежувалась часом використання. Перші дизайнери розробляли проекти виробів, що трансформуються та пересуваються, а також динамічний простір. Принциповим було застосування стандартного обладнання.

Методом дизайну є художнє конструювання, яке забезпечує раціональність компоновки, зручність експлуатації і високий естетичний рівень промислових виробів. Як теорія дизайну виступає технічна естетика, яка досліджує естетичні закономірності і принципи формування промислових виробів. Дизайн має багато спільного з архітектурою, а іноді й збігається з нею в об'єкті творчої діяльності та в прийомах і засобах гармонізації предметного середовища. Тому дизайн можна розглядати як поширення принципів архітектури на увесь предметний світ в умовах промислового виробництва [3, с. 84].

У 70-ті рр. XX ст. дизайн почав активно вбудовуватися у структуру художньої культури. Моделі організації простору, розміри і форми, розміщення предметів та інтер'єр, об'ємно-просторові композиції споруд виявили свою культурологічну сутність. Традиційні художні форми ґрунтуються на своєрідності уявлень про світ. Дизайн у цьому сенсі співвідноситься з психологією, історією культури, психофізіологією. Ставши важливою частиною культури, дизайн з точки зору художніх процесів формоутворення став багат шаровим і складним явищем [4, с. 107 - 108]. Підтвердженням і ілюстрацією складності та багат шаровості засобів дизайну можуть бути наведені у даній статті приклади.

Авангардним формоутворенням відрізняється реконструкція ринку Санта-Катерина у Барселоні (архітектори: Енрік Міральєс, Бенедетта Таліабуе, кераміка: Ceramica Cumella), покриття якого має хвилюподібну конфігурацію. Переріз відрізняється перемінними параметрами поперечного профілю (рис. 1,2). Мозаїчна поверхня даху зібрана з модульних рівнобоких шестикутників з майоліки на металевому каркасі. Один великий шестикутник містить 37 штук малих шестикутників. За принципом комбінаторики зроблений підбір кольору керамічних площин, які чергуються, утворюючи різнобарвну поверхню. Гама кольорних відтінків містить золотаво-жовті, червоні, червоно-фіолетові, пурпурні, зелені та коричневі тони [5].

Яскравим об'єктом арт-дизайну у сучасній архітектурі Бірмінггема (Велика Британія, графство Йоркшир) можна назвати мережевий універмаг Selfridges, який є «роздрібним гігантом» регіону і названий журналом Economist «зразком магазину XXI століття» (рис. 3,4). Величезний будинок універмагу, зроблений з бетону, металу і скла, уявляє собою своєрідну архітектурну віху у містобудуванні всього Бірмінггема, який, з одного боку, є старішим містом центральної Англії (заснований у XII столітті) з такими пам'ятками архітектури як готична церква Сент-Мартін (XIII ст.), собор (1610–1715 рр.) і ратуша (1832–1852 рр.) у стилі класицизму, неоготичний собор Сент-Чед (1839–1841 рр.), а з другого боку – це індустріальне місто і великий транспортний вузол Великої Британії [6].

На початку ідея містилась у тому, щоб універмаг став справжнім катализатором сучасного менталітету, домінантою у міському архітектурному середовищі. Текучі форми і м'які лінії Selfridges утворюють враження тканини, що падає, а в іншому ракурсі нагадують тіло фантастичного гігантського кита, що лежить на землі та повільно підіймається у висхід. Лекальні криві утворюють своєрідну талію і органічно, м'яко, нібито в одному безперервному русі переходять до формування даху.

Облямування стін універмагу виконано з тисяч алюмінієвих дисків і схоже завдяки своїй блискучій зернистій структурі на шкіру змії або екстравагантну модель плаття від Пако Рабані. У сонячному світлі поверхня універмагу мерехтить, віддзеркалюючи на зовнішній, радіально інтерпольованій площині, щохвилині зміни погодних умов і змінює свій колір у залежності від освітленості неба. Разом з віддзеркаленням світла від проїжджаючих повз автомобілів і фігур перехожих людей, складається враження живої дихаючої форми (рис. 5).

Рис. 1. Дизайн даху ринку Санта-Катерина у Барселоні.

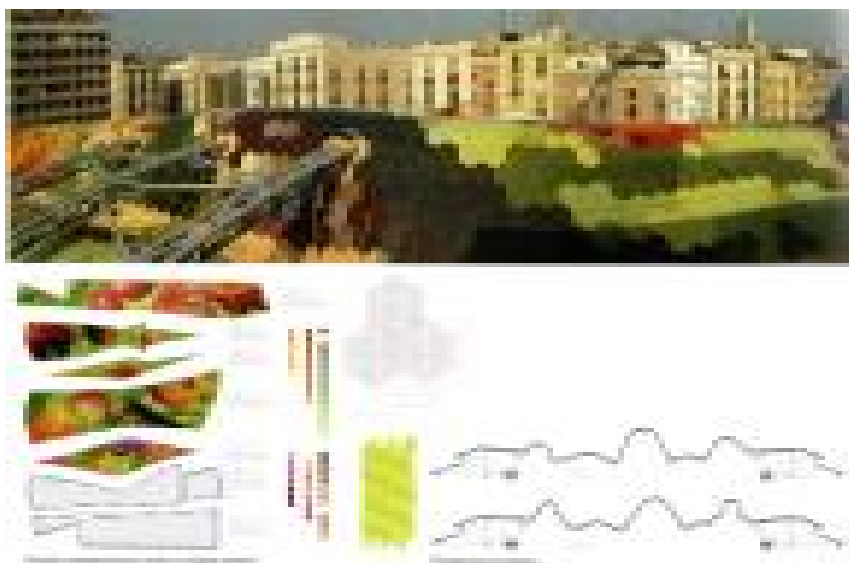

Рис. 2. Дизайн структури покриття ринку Санта-Катерина у Барселоні.

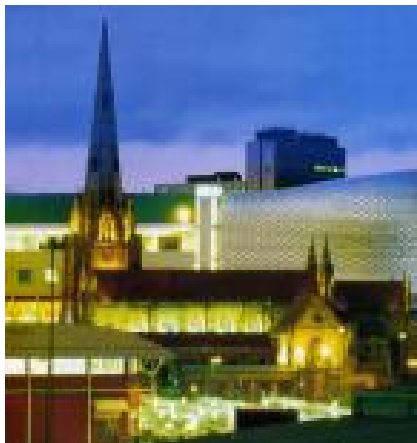

Рис. 3. Дизайн універсагу Selfridges у історичному міському середовищі Бірмінгему.

Рис. 4. Арт-дизайн універсагу, м. Бірмінгем (Велика Британія, графство Йоркшир).

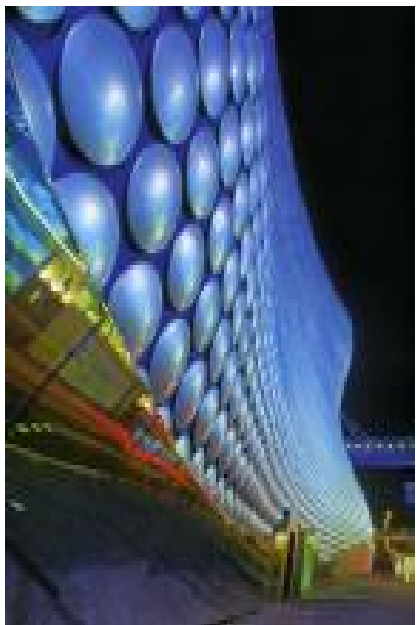

Рис. 5. Дизайн огорожувальної поверхні будинку універсагу.

Рис. 6. Дизайн інтер'єрного середовища універсагу, м. Бірмінгем (Велика Британія).

Центром інтер'єру є великий закслений овальний атріум, завдяки якому освітлюється внутрішній простір універмагу. Ескалатори, що спрямовуються догори та униз, своїм білим кольором, напівциліндричною формою і просторовим перетином нагадують гру лап білого кита. Атріум є об'єднуючим елементом всього внутрішнього простору універмагу і округлістю внутрішніх ліній інтер'єру зберігає композиційну єдність з абрисом зовнішньої форми торгового центру. Внутрішнє середовище Selfridges у покупців викликає відчуття чистого незаповненого полотна, відкритого для різноманітних художніх трансформацій (рис. 6).

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Застосування високотехнологічних конструктивних прийомів формоутворення на базі сучасної архітектурно-будівельної індустрії перетворюють архітектурні об'єкти (підприємства оптово-роздрібної торгівлі) у інноваційні структури, для яких практично не можливо знайти прототипи та аналоги у попередніх стилях і епохах, і які за своєю формою наближаються до виробів промислового дизайну. Засоби архітектури та дизайну інтегруються в одному об'єкті, утворюючи органічну композиційну цілісність. Перспективними дослідженнями цього напрямку можуть бути наукові розробки, пов'язані з аналізом художньо-композиційних стилістичних систем авангардного спрямування як нової культурної парадигми на початку ХХІ століття у порівнянні з архітектурним авангардом ХХ століття.

Література:

1. Хан-Магомедов С. Пионеры советского дизайна. – М., 1995.
2. Хан-Магомедов С. Дизайн и некоторые проблемы стилеобразования // Техническая эстетика, № 7, 1981.
3. Архитектура: Корот. словник-довідник / А.П. Мардер, Ю.М. Євреїнов, О.А. Пламеницька та ін.; За заг. ред. А.П. Мардера. – К.: Будівельник, 1995. – 335 с.: іл.
4. Котович Т.В. Энциклопедия русского авангарда / Т.В. Котович. – Мн.: Экономпресс, 2003. – 416 с., [8] л. ил.: ил.
5. Рынок Санта Катерина в Барселоне // А + С, № 1, 2005. – С. 82 – 83.
6. Кириллова М. Архитектурное фэнтези // Дом и интерьер, № 8 (49), 2005.– С. 152–157.

Надійшла до редакції 13.04.2007